

Марченко Ольга Сергіївна
докторка економічних наук,
професорка кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Шевченко Людмила Степанівна
докторка економічних наук,
професорка кафедри фінансового права
Національний юридичний університет
У імені Ярослава Мудрого

МОБІЛІЗАЦІЙНА ФІНАНСОВА ЕКОНОМІКА ВОЄННОГО ЧАСУ: ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ДЕРЖАВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Обґрунтовано основні характеристики фінансової економіки воєнного часу як мобілізаційної фінансової системи країни. Розкрито завдання державної фінансової та грошово-кредитної політик із забезпечення мобілізаційної спрямованості національної фінансової економіки.

Ключові слова: воєнна економіка, фінансова економіка, мобілізаційна фінансова система, мобілізаційні фінансова та грошово-кредитна політики держави.

Економіка – це суспільний вибір в умовах обмежених ресурсів, ціна якого – потреби, що не визнані пріоритетними для їх задоволення. Воєнна економіка – це вибір суспільства на користь потреб воєнного часу щодо забезпеченості їх ресурсами. Це мобілізаційна економічна система [1; 2], функціями якої є акумуляція та переорієнтація ресурсів країни на потреби воєнного часу. Одним із пріоритетних завдань держави при цьому є спрямування воєнної економіки на максимальне ресурсне забезпечення національної воєнної безпеки і оборони.

В умовах повномасштабної війни найважливішою складовою воєнної економіки стає фінансова економіка. Остання являє собою систему економічних відносин акумуляції, розподілу, перерозподілу, використання та контролю руху фінансових ресурсів і грошових потоків, пов'язаних із діяльністю національних і глобальних суб'єктів світового економічного простору. Як складова воєнної економіки фінансова економіка забезпечує мобілізацію фінансових ресурсів для воєнних потреб.

Мобілізаційна фінансова економіка – це система фінансових відносин між суб'єктами національної економіки, включаючи її зовнішньоекономічний сектор, із приводу мобілізації фінансових ресурсів для задоволення потреб воєнного часу, їх перерозподілу та використання для фінансування оборонно-

промислового комплексу, армії, воєнної інфраструктури країни та ін. У такому розумінні національна фінансова економіка є обов'язковим об'єктом державно-правового регулювання. Йдеться насамперед про систему державних заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, спрямованих на мобілізацію, перерозподіл та ефективне використання фінансових ресурсів воєнної економіки, забезпечення мобілізаційної спрямованості фінансової системи загалом та її складових.

По-перше, мобілізаційна функція публічних (централізованих) фінансів державного та місцевого рівнів і приватних (децентралізованих) фінансів, до яких належать фінанси бізнесу, домогосподарств, недержавних некомерційних установ, полягає в переорієнтації їх використання на потреби воєнного часу. Важливим завданням державного регулювання є забезпечення синергії публічних і приватних фінансів щодо формування та ефективного функціонування мобілізаційної фінансової системи країни;

по-друге, функціонування фінансового сектору, представленого фінансовими корпораціями, які надають фінансові послуги, спрямовується державою на забезпечення руху фінансових ресурсів і грошових потоків відповідно до потреб воєнної економіки [3];

по-третє, державне регулювання фінансової інфраструктури як сукупності інститутів, організацій і послуг, що формують організаційно-економічні умови ефективного руху грошових коштів, забезпечує мобілізацію, розподіл та перерозподіл грошових коштів у системі воєнної економіки;

по-четверте, змінюються завдання держави щодо національного фінансового ринку як регулятора грошових потоків суспільного відтворення, складовими якого є грошовий ринок, ринок капіталу та валютний ринок. Державний вплив на його функціонування тепер спрямований на активне використання ринкового механізму для цілей фінансування воєнної економіки.

Регулюючий вплив держави на фінансову економіку реалізується у її фінансовій та кредитно-грошовій політиках.

Фінансова (бюджетно-податкова) політика охоплює сукупність державних заходів з організації управління фінансовими ресурсами – їх мобілізації, розподілу та використання для виконання державою її функцій. Мобілізаційна фінансова політика держави – це система цілей, напрямів, форм, інструментів, методів, важелів впливу держави на грошові потоки з метою їх акумуляції та спрямування на реалізацію регіональних, національних, міжнародних програм. У мирний час на національному рівні держава мобілізує та перерозподіляє фінансові ресурси для забезпечення суспільного добробуту. У воєнний час державна мобілізаційна фінансова політика спрямована на розв'язання завдань воєнної економіки. Слід підкреслити, що пріоритетне спрямування фінансових

ресурсів на користь воєнних потреб обмежує можливості фінансування соціальної сфери суспільства. Тому важливим завданням мобілізаційної фінансової політики держави є підтримка необхідного рівня фінансування виробництва цивільної продукції, соціального забезпечення та захисту населення.

Здійснюючи мобілізаційну грошово-кредитну (монетарну) політику, держава регулює обсяг і структуру грошової маси в обігу, розміри кредитів, рівень процентних ставок та інші показники грошового обігу з метою забезпечення спрямованості грошових потоків на потреби воєнного часу. Рада НБУ 15 квітня 2022 р. ухвалила «Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану», що діятимуть до нормалізації функціонування економіки й фінансової системи. В умовах війни перед Національним банком України поставлене завдання забезпечення оптимального балансу між зростанням інфляції та інфляційних очікувань в країні та необхідністю забезпечення боєздатності ЗСУ, стабільності системи державних фінансів і фінансової інфраструктури країни.

Серед монетарних інструментів Національного банку України особливої актуальності набули:

- здійснення гнучкої адаптації операційного дизайну грошово-кредитної (монетарної) політики та вживання необхідних антикризових заходів для підтримки належного рівня ліквідності банківської системи;

- адміністративні обмеження на валютному ринку та щодо руху капіталу;

- фінансування Національним банком лише критичних видатків Уряду в обмежених обсягах та лише шляхом купівлі цінних паперів Уряду на первинному ринку. Обмеження обсягів монетизації дефіциту бюджету та прозорі комунікації дадуть змогу запобігти: загрозі посилення фіскального домінування та, відповідно, ефекту «фіскального витіснення» та високої інфляції, послабленню довіри до грошово-кредитної (монетарної) політики та розбалансуванню очікувань, а також ускладненню процесу євроінтеграції України та співпраці з міжнародними фінансовими донорами.

Проте в міру нормалізації функціонування економіки та фінансової системи Національний банк у мінімально достатні строки зобов'язується повернутися до застосування принципів та інструментів грошово-кредитної (монетарної) політики, визначених Стратегією монетарної політики Національного банку України та Основними засадами грошово-кредитної політики на 2022 рік та середньострокову перспективу. Національний банк залишається відданим режиму інфляційного таргетування з плаваючим обмінним курсом і забороні фінансування державного бюджету з боку Національного банку [4].

ЛІТЕРАТУРА

1. Москаленко О. М. Економіка воєнного часу: виклики та швидка економічна політика. *Економічна теорія*. 2022. № 4. С. 84–114. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2022.04.084>.

2. Чорна О. А., Брюховецький Я. С. Мобілізаційна економіка в Україні: огляд державних пріоритетів та можливостей використання цифрових інструментів. *Економічний вісник Донбасу : наук. журн.* 2022. № 3 (69). С. 15-26. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/9606>.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей діяльності фінансового сектору у зв'язку із введенням воєнного стану в Україні 27 липня 2022 року № 2463-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2463-20#Text>.

4. Основні засади грошово-кредитної політики на період воєнного стану : Схвалено рішенням Ради Національного банку України від 15 квітня 2022 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/files/hJTwdIrBPNWeMzk>.